

235

Miten työnteko saadaan kannattamaan?

Laskelmia sosiaaliturvan
ja verotuksen muutosten
vaikutuksista työllisyyteen
ja tulonjakoon¹

Tuulia Hakola-Uusitalo*

Pertti Honkanen**

Markus Jäntti***

Anna Mattsson***

Jukka Pirttilä****

Marja Tuovinen*

* Valtiovarainministeriö ** KELAn tutkimusosasto

*** Åbo Akademi **** Palkansaajien tutkimuslaitos

¹ Kiitämme valtiovarainministeriötä ja KELAn tutkimusosastoa tutkimuksen rahoituksesta.

ISBN 978-952-209-048-5
ISSN 1795-1801

Tiivistelmä

Tutkimuksessa tarkastellaan, miten hyvin sosiaaliturvan tulosidonnaisuutta vähentävät toimenpiteet parantavat työn vastaanottamisen kannustimia. Laskemme JUTTA-mikrosimulaatiomallin avulla myös, millaisia vaikutuksia sosiaaliturvan muutoksilla on valtiontalouteen ja tulonjakoon. Tarkastelemamme kannustinpaketti kohentaa pienituloisten ja erityisesti yksinhuoltajien, eli niiden jotka tyypillisesti ovat pahimmissa työttömyysloukuissa, saamaa nettotulohyötyä heidän työllistyessään. Lisäksi vertaamme kannustinpaketin vaikutuksia yleiseen työtuloverojen alennukseen ja sosiaaliturvan perustasoa nostavaan köyhyyspakettiin. Annamme myös suuntaa-antavia arvioita toimenpiteiden työllisyysvaikutuksista.

Asiasanat: Työllisyys, tulonjako, kannustimet, mikrosimulaatio.

- Tässä selvityksessä tarkastelemamme laaja kannustinpaketti laskee eniten työttömyysloukussa olevien työttömien osuutta eli 12,4 prosenttiin. Samoin paketti alentaa hiukan keskimääräistä työllistymisveroastetta (61,9 prosenttiin). Kannustinpaketti vähentää siis erityisesti työttömyysloukussa olevien osuutta. Suurimmat myönteiset vaikutukset kohdistuvat yksinhuoltajiin. Laaja kannustinpaketti myös alentaa jonkin verran efektiivisiä rajaveroasteita, eli se voi kannustaa työttömiä ottamaan vastaan lyhytaikaisia, pientä lisätuloa tuottavia töitä. Kannustinpaketti nostaa käytettävissä olevia tuloja suhteessa enemmän pienituloisilla.
- Palkkatulon verotuksen alentaminen laskee sekä työllistymisveroasteen keskiarvoa että työttömyysloukussa olevien osuutta. Pienituloisiin kohdistuvat veronalennukset parantavat työllistymisen kannustimia enemmän kuin kaikille palkkatuloa saaville myönnetty tasainen veronalennus. Veronalennuspaketit nostavat käytettävissä olevia tuloja suhteessa enemmän keski- ja suurituloisilla.
- Köyhyyspaketit nostavat käytettävissä olevia tuloja suhteessa voimakkaammin aivan tulojakauman alapäässä. Köyhyyspaketit kuitenkin myös heikentävät työllistymisen kannustimia ja lisäävät työttömyysloukussa olevien työttömien määrää.

1 Johdanto

Progressiivinen verotus ja tulovähenteinen sosiaaliturva voivat johtaa tilanteeseen, jossa työn tekeminen ei taloudellisesti kannata. Kyseisillä kannustinloukuilla voi olla työllistymisen kannalta merkitystä. Tämä oli lähtökohta Honkasen, Jäntin ja Pirttilän (2007) raportille, jossa tutkittiin työhön osallistumisen kannustimia sekä niissä tapahtuneita muutoksia Suomessa 1995-2004. Honkasen et al. raportin mukaan tilanteet, joissa työtön ei rahallisesti juurikaan hyödy työllistymisestä, ovat kyseisellä ajanjaksolla merkittävästi vähentyneet. Työttömyysloukkuja kuitenkin edelleen esiintyy, ja niiden yleisyys riippuu tulotasosta ja erityisesti perheasemasta. Työttömyysloukut ovat yleisimpiä erityisesti yksinhuoltajatalouksissa, mutta myös muissa lapsiperheissä. Tämän lisäksi voidaan sanoa, että loukuissa on erityisesti pienituloisia, nuoria ja ansiosidonnaista työttömyysturvaa saavia.

Raporttimme jatkaa Honkasen ja kollegoiden (2007) tutkimusta tarkastelemalla, miten erilaiset tulonsiirtojen ja verojen perustemuutokset vaikuttavat työn tarjonnan kannustimiin ja työllisyyteen. Mielenkiintomme kohdistuu lähinnä toimenpiteisiin, joissa sosiaaliturvaan ja verotukseen tehdään sellaisia rakenteellisia muutoksia, jotka parantavat työllistymisen kannustimia erityisesti lapsiperheissä. Tätä kokonaisuutta kutsumme kannustinpaketiksi. Vertailemme kannustinkokonaisuutta myös kahden muun politiikkalinjauksen vaikutuksiin. Kaksi muuta politiikkalinjausta sisältävät lähinnä tuloveronalennuksia (veropaketit) ja köyhyysvähentämiseen tähtäviä toimenpiteitä (köyhyyspaketit).

Raportissamme emme käsittele muutoksia ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan, jonka kannustinvaikutukset ovat monimutkaiset ja liittyvät turvan tasoon, keston ja työn vastaanottovelvollisuuteen. Ulkopuolelle rajaamme myös vähimmäisturvan tason alentamisen, vaikka juuri näitä kokonaisuuksia (ansiosidonnaista työttömyysturvaa ja perusturvaa) muuttamalla pystyisimme todennäköisesti helpoimmin vaikuttamaan työn teon kannustimiin.

Tutkimuksessamme laskemme ensin Kelan, Åbo Akademin ja Palkansaajien tutkimuslaitoksen kehittämällä JUTTA-mikrosimulaatiomallilla, kuinka työllistymisen kannustimet muuttuvat nykytilanteeseen verrattuna muuttaessamme sääntöjä kunkin paketin mukaan. Sen jälkeen arvioimme, millaisia työllistymisvaikutuksia paketeilla olisi. Tavoitteenamme on lähinnä haarukoida mahdollisten työllisyysmuutosten suuruusluokkia. Tässä keskeistä on se, kuinka herkästi työllistymisen ajatellaan riippuvan työn vastaanottamisen kannustimista, eli mitä oletetaan ns. työllistymisjoustopa. Koska työllistymisjoustopa suuruudesta ei tiedetä tarpeeksi, pyrimme näyttämään työllisyysarvion herkkyyden perustellusti erilaisilla oletuksilla. Laskemme myös, millaisia vaikutuksia kullakin paketilla olisi tulonjakoon sekä kokonaiskustannuksiin.

Raportti rakentuu siten, että esittelemme ensiksi luvussa 2 eri toimenpidekokonaisuuksien sisällön tarkemmin. Luvussa 3 esittelemme, mitkä ovat kannustinpaketin, veroalepaketin ja köyhyyspaketin kustannusvaikutukset sekä miten ne vaikuttavat käytettävissä oleviin tuloihin.

Luvussa 4 käymme läpi pakettien vaikutukset työllistymisveroasteisiin eri tulotasoilla ja perhetyypeissä. Luvussa 5 tarkastellaan pakettien vaikutuksia työllisyyteen. Luvussa 6 esittelemme tuloksia työtulojen pienen lisäyksen vaikutuksesta käytettävissä oleviin tuloihin. Niiden avulla analysoidaan toimenpidekokonaisuuksien vaikutuksia ns. tuloloukkuihin. Johtopäätökset esitetään luvussa 7.

2 Pakettien esittely

2.1 Kannustinpaketit

Kannustinpakettien lähtökohtana on lisätä työlliselle maksettavia tulonsiirtoja ja vähentää erityisesti tulonsiirtojen tulosidonnaisuutta siten, että työllistymisestä johtuva ansiotulojen kasvu näkyisi voimakkaammin myös käytettävissä olevien tulojen nousuna. Valituilla toimenpiteillä pyrimme myös nostamaan pienistä lisätuloista käteen jäävää osuutta (eli alentamaan ns. efektiivistä rajaveroastetta). Koska Honkanen et al. (2007) raportissa näytettiin, että työllistymisen taloudelliset esteet ovat suurimmillaan lapsiperheissä, monet tähän pakettiin liittyvät toimet muuttavat pienituloisten lapsiperheiden sosiaaliturvaa ja verotusta.¹

Kannustinpaketeista on kaksi versiota, suppea ja laaja. Suppeaan pakettiin sisältyvät seuraavat osat:

- Työmarkkinatuen tarveharkinnan poisto, eli työmarkkinatuki ei vähene, toisin kuin nykyisin, jos perheen toinen aikuinen saa lisätuloja. Tämä toimenpide oletettavasti parantaa lisätyön teon kannustimia, mutta saattaa heikentää työttömän työllistymisen kannustimia.
- Lasten päivähoitomaksuissa tulosidonnaisuutta vähennetään siten, että päivähoitomaksua määrittäessä 500 euroa palkkatuloa kuussa olisivat etuoikeutettua tuloa; toisin sanoen vasta 500 euron ylittävät tulot nostavat päivähoitomaksua. Toimenpide etuoikeuttaa työtuloja muihin tuloihin nähden, ja siten kannustaa sekä vastaanottamaan töitä että mahdollisesti myös lisäämään työntekoa tietyllä tuloalueella.
- Työtuloista saatava kunnallisen ansiotulovähennyksen enimmäisraja muutetaan riippumaan huollettavana olevien alaikäisten lapsen määrästä siten, että vähennyksen maksimimäärää nostetaan 1000 eurolla per lapsi. Vähennys kohdistetaan suurituloisemmalle puolisolalle tai yksinhuoltajalle. Toimenpide nostaa työtulojen verovapaata osuutta ja siten kannustaa sekä työllistymiseen että lisätyöhön. (Kannustimet kohoavat sitä enemmän, mitä enemmän on lapsia.)
- Sovitellussa päivärahasa (eli työttömyyspäivärahan alenemisen työtulojen johdosta) otetaan käyttöön 200 euron suojaosuus. Tällöin työtön saa ansaita 200 euroa ennen kuin työttömyyspäiväraha alkaa pienentyä. Leikkuriksi sovitetaan 40 prosentin alenema ja yhteistulojen katoksi määritettäisiin 100 prosenttia työttömyyttä edeltävästä palkasta. Leikkuri taas kertoo sen, paljonko työttömyyspäivärahaa vähennetään kasvavien ansiotulojen myötä. Tässä tapauksessa yksi ansaittu lisäeuro pienentää työmarkkinatukea 40

¹Kaikki paketit on myös kuvattu liitteen taulukossa.

senttiä. Katto taas varmistaa sen, ettei työtön saa yhteensä palkka- ja työttömyyspäivärahatuloista enempää kuin palkkansa ennen työttömyyttä. Soviteltua päivärahaa koskevan toimenpiteen lähinnä oletetaan nostavan lisätyönteon kannustimia.

- Asumistuen tulosidonnaisuutta lievennetään siten, että perusomavastuutaulukot korvataan niiden alimmista portaista lähtien 30 prosentin lineaarisella asteikolla.² Tämä lieventää perusomavastuutaulukon marginaalivaikutuksen, joka nyt joissakin tapauksissa kohoaa 50 - 60 prosentin tuntumaan, yhtenäisesti 20 prosenttiin. Lisäksi näin estetään asumistuen äkillinen pienentyminen taulukoiden ylimpien tulorajojen ylittyessä. Asumistuen ”oikaisun” oletetaan poistavan äkilliset muutokset, ja siten vaikuttavan lisätyönteon kannustimiin.
- Toimeentulotuessa etuoikeutettua työtuloa (ns. lex Soininvaara) nostetaan siten, että työtuloista vähintään 30 % mutta enintään 250 euroa etuoikeutetaan siten, että toimeentulotuki ei laske silloin kun henkilö ansaitsee kyseisen summan. Vuoden 2007 säännöin etuoikeutetun tulon määrä on pienempi, eli vähintään 20 % mutta enintään 150 euroa työtuloista on etuoikeutettua tuloa. Tämän toimeenpiteen vaikutusten uskotaan olevan positiivisia niin työllistymisen kuin lisätyötulon ansaitsemisen suhteen. Lex Soininvaaran kustannusten vaikutusten arvioiminen on erityisen hankalaa (oikeus toimeentulotukeen tulee monelle pienituloiselle, jotka eivät välttämättä tätä oikeutta käytä).

Laaja kannustinpaketti sisältää edellä lueteltujen lisäksi kaksi muuta muutosta:

- Asumistuessa perusomavastuutaulukot korvataan niiden alimmista portaista lähtien 20 prosentin lineaarisella asteikolla. Näin oikeus asumistukeen säilyy entistä paremmin perheissä, joissa puolisoista toinen on töissä ja toinen ei. Laajennus yhtäältä parantaa työn vastaanottamisen kannustavuutta, mutta toisaalta asumistuki nousee paljon muilla, kuten työmarkkinoiden ulkopuolella olevilla, mikä yhtäältä voi vaikuttaa työn vastaanottoa kannustavasti, mutta toisaalta asumistuen taso nousee myös monille sosiaaliturvan varassa elävälle.
- Lapsilisiä korotetaan 10 eurolla per lapsi. Myös yksinhuoltajakorotus nousee 10 eurolla. Tämä toimenpide nostaa kaikkien muiden lapsiperheiden tuloja lukuunottamatta niitä, joissa lapsilisän korotus pienentää yhtä paljon toimeentulotukea. Uudistuksen voi olettaa parantavan työllistymisestä saatavaa rahallista hyötyä talouksissa, jotka tulojen takia eivät enää saa toimeentulotukea.

²Nyt esimerkiksi pääkaupunkiseudulla asuvan yksinäisen henkilön perusomavastuu nousee nolosta positiiviseksi luvuksi, kun tulot ovat 526 euroa kuukaudessa. Tällöin perusomavastuu on 13 euroa. Tätä suuremmille tuloille perusomavastuu on määritetty 15 euron tulovälein 1 231 euron tuloon asti. Kannustinpaketissa perusomavastuu määritellään 526 euron tulosta lähtien seuraavasti: perusomavastuu = $0,3 * (\text{tulo} - 526) + 13$. Vastaavalla tavalla perusomavastuu lasketaan 2 - 8 hengen perheille ja muille kuntaryhmille lähtemällä liikkeelle perusomavastuutaulukoiden alarajoista.

Suppea kannustinpaketti sisältää selkeästi vain työtuloja suosivia elementtejä, kun taas laajassa versiossa sosiaaliturvan tulosisidonnaisuutta vähennetään tavoitteena tukien ulottaminen myös pieniä työtuloja saaville.

2.2 Veropaketit

Ensimmäisessä verotusvaihtoehdossa työtuloerotusta alennetaan keskimäärin yhdellä prosenttiyksiköllä kaikilla tulotasoilla siten, että kunnallisverotuksessa ansiotulovähennyksen ylärajaa nostetaan 3250 eurosta 3900 euroon ja valtion veron rajaveroasteikkoja alennetaan yhdellä prosenttiyksiköllä. Näin päästään suhteellisen tasaiseen veronalennukseen kaikilla tulotasoilla. Pienituloiset eivät maksa valtion veroja, kun taas ansiotulovähennys ei ulotu suurempituloisiin.

Toinen verotus vaihtoehto kohdistaa veronalennukset pieniä työtuloja saaviin. Se toteutetaan siten, että ansiotulovähennyksen ylärajaa nostetaan 5000 euroon. Valtion tuloveroasteikot jätetään sen sijaan ennalleen.

2.3 Köyhyyspaketit

Köyhyyspaketeistakin on kaksi erilaista versiota. Molemmissa nostetaan peruspäivärahaa 5 eurolla päivässä³ ja alennetaan pienten tulojen verotusta. Köyhyyspaketissa 1 pienten tulojen verotuksen aleneminen pienillä tuloilla toteutetaan nostamalla perusvähennyksen yläraja 3000 euroon nykyisestä vajaan 1500 eurosta ja samalla muutetaan eläketulovähennystä siten, ettei eläketulovähennystä saavien verotus kiristy. Näin siksi, että nykyäänöin eläketulovähennys pienenee, jos perusvähennys nousee.

Köyhyyspaketissa 2 verojen alennus pienillä tuloilla toteutetaan myöntämällä nykyisen kaltainen eläketulovähennys myös päivärahatulosta. Molemmissa paketeissa pientä sosiaaliturvaa saavien tuloverotus kevenee, mutta ensimmäisessä paketissa verovähennyksen saavat myös työssäkäyvät.

³Kyseinen korotus toki heijastuu myös ansiosidonnaiseen päivärahaan, mikä laskelmissa on otettu huomioon.

3 Uudistusten kustannus- ja tulonjakovaikutukset

Tässä luvussa esittelemme mikrosimulaatiomallin tuloksia eri pakettien vaikutuksista ilman käyttäytymisvaikutuksia. Tulokset on koottu oheiseen taulukkoon.

Laajan kannustinpaketin erilliset toimenpiteet maksavat bruttona yhteensä 610 miljoonaa euroa, mutta kun otetaan huomioon eri tukien päällekkäisyys, julkisen talouden nettokustannukseksi jää noin 570 miljoonaa euroa. Suppean paketin nettokustannukset (370 miljoonaa) ovat selvästi laajempaa mallia alhaisemmat. Veronalennuspaketit maksavat kumpikin noin 600 miljoonaa euroa. Köyhyyspaketitkin ovat bruttokustannuksiltaan reilut 600 miljoonaa euroa. Nettokustannuksiltaan köyhyyspaketit ovat kuitenkin selvästi pienempiä. Näin siksi, että työttömyysturvan parantaminen vähentää mm. toimeentulotukea. Nettokustannukseksi jää 420 miljoonaa euroa kummallekin paketille. Kustannuksiltaan suurimpia ovat siis veropaketit ja laaja kannustinpaketti.

Tulonjakovaikutuksiltaan paketit ovat kahta tyyppiä. Kannustinpaketit lisäävät selvästi käytettävissä olevia tuloja alimmissa desiileissä ja johtava nykyistä tasaisempaan tulonjakoon. Sekä Gini-kertoimella että köyhyysasteella mitattuna kannustinpaketit ovat yhtä tehokkaita kuin varsinaiset köyhyyspaketit. Molemmat veronalennuspaketit taas nostavat tuloja suhteessa enemmän tulojakauman keskivaiheilla ja yläpäässä, lukuunottamatta ylintä desiiliryhmää. Sekä kannustin- että köyhyyspaketit tasaavat tulonjakoa ja vähentävät köyhyyttä.

Taulukko 1 Pakettien kustannukset ja tulonjakovaikutukset

	Kannustinx1	Kannustin	Vero1	Vero2	Köyhyys1	Köyhyys2
Kustannukset (milj. euroa)						
brutto		610	586	616	629	649
netto	372	574	585	614	422	422
Käytettävissä olevien tulojen muutos						
1. des. ryhmä	2.0%	2.6%	0.1%	0.0 %	1.7%	2.6%
2. des. ryhmä	1.2%	2.2%	0.2%	0.3 %	1.5%	1.7%
3. desilli	0.8%	1.6%	0.4%	0.6 %	1.0%	1.1%
4. des. ryhmä	0.5%	1.1%	0.6%	0.8 %	0.8%	0.6%
5. des. ryhmä	0.5%	0.8%	0.7%	0.9 %	0.6%	0.5%
6. des. ryhmä	0.5%	0.7%	0.8%	1.0 %	0.5%	0.4%
7. des. ryhmä	0.4%	0.5%	0.9%	1.0 %	0.4%	0.3%
8. des. ryhmä	0.3%	0.4%	0.9%	1.0 %	0.3%	0.2%
9. des. ryhmä	0.2%	0.3%	1.0%	1.0 %	0.2%	0.1%
10. des. ryhmä	0.1%	0.1%	0.8%	0.6 %	0.1%	0.1%
keskim.	0.5%	0.7%	0.7%	0.8 %	0.5%	0.5%
Köyhyysaste	12.3	11.9	13.1	13.1	12.3	12.1
Köyhien lukumäärän muutos	-27300	-49000	12000	12000	-26400	-37700
Gini-kerroin	26.0	25.8	26.3	26.3	25.9	25.9

4 Vaikutukset työn tarjonnan kannustimiin

4.1 Laskentaperusteet

Kannustimien laskemiseen käytämme Tilastokeskuksen tuoreinta tulonjakotilaston palveluaineistoa, joka on vuodelta 2004. Teemme kaikki laskelmat käyttäen vuoden 2004 aineiston henkilöitä ja kotitalouksia, mutta verot ja tulonsiirrot lasketaan vuoden 2007 lakien mukaan. Euromääräiset lainsäädännön parametrit tosin korjataan rahan arvon muutokertoimella vuoden 2004 tasoon. Kunnallinen veroprosentti korjataan kertoimella, joka vastaa keskimääräisen kunnallisveron nousua.

Aineiston puutteiden vuoksi seuraavia sääntöjä emme pysty huomioimaan:

- työttömyysturvan korotusosa (2003-);
- työttömyysturvan muutosturva (heinäkuu 2005-);
- kotitalousvähennyksen muutokset; sekä
- yksityisten eläkevakuutusmaksujen vähennysoikeuden ja verotuksen muutokset.

Seuraamme Immervollin ja kollegoiden (2007) tutkimusta ja laskemme ns työllistymisveroasteita, joiden suuruus kuvaa sitä, paljonko työllistyneen tulon kasvusta häviää verojen suurenemisen ja sosiaaliturvan pienenemisen myötä.

Työllistymisveroaste määritellään seuraavasti. Merkitään henkilön maksamia suoria veroja t_u :lla, jos henkilö on työtön ja t_l :lla, jos hän on työllinen. Vastaavasti työttömän saamia tulonsiirtoja merkitään b_u :lla ja työllisen saamia tulonsiirtoja b_l :lla. Nettoverot (τ) määritellään verojen ja tulonsiirtojen erotukseksi, eli $\tau_i = t_i - b_i$ jossa i on u tai l . Työllistymisveroaste on henkilön työllistyessä maksaman nettoveron kasvu suhteessa työstä saatavaan palkkaan, eli

$$\text{työllistymisveroaste} = \frac{\tau_l - \tau_u}{w} \quad (1)$$

missä w on työstä saatava bruttopalkka. Työllistymisveroaste voidaan määrittellä myös OECD:n tapaan nettoansioiden muutoksen avulla seuraavasti:

$$\text{työllistymisveroaste} = 1 - \frac{n_l - n_u}{w} \quad (2)$$

missä n_l on työllisen nettoansiot ($n_l = w - t_l + b_l$) ja $n_u = -t_u + b_u$ työttömän nettoansiot.

Työllistymisvero lasketaan käytännössä seuraavasti. Aineistosta poimitaan ne henkilöt, jotka ovat saaneet työttömyysturvaetuuksia, ja joille näiden etuuksien suuruus voidaan luotettavasti laskea. Koska työttömyyskuukausien lukumäärä vaihtelee eri henkilöillä, kaikki nämä otoksen henkilöt muutetaan työttömiksi koko vuodeksi ja lasketaan sen mukaiset etuudet.

Ansiosidonnaiset etuudet voidaan laskea tarkasti, sillä vakuutusvalvontaviraston aineistossa on mukana vakuutuspalkka, joka on päivärahan perustana. Epätarkkuutta laskettuihin etuuksiin tulee silloin, kun työtön on saanut peruspäivärahaa pienempää tukea. Kyse voi olla sovitellusta päivärahasta tai tarveharkintaisesta päivärahasta, mutta näiden tarkkaan laskemiseen ei aineistossa ole riittävästi tietoja. Soviteltuja päivärahoja saavat työttömät olemme jättäneet laskelmien ulkopuolelle. Heidän etuuksiensa laskeminen toisaalta työttömänä ja toisaalta työllisenä vaatisi varsin mutkikkaan erillisen laskennan. Siten oli selvintä pudottaa heidät pois laskelmista.

Otoksen 3,256 työttömyystukia saaneesta henkilöstä laskennan perusteeksi jää 2,454 henkilöä, mikä väestön tasolla vastaa noin 505,000 henkeä. Yhdistämällä tiedot kotitalouksittain otoksessamme on 2,153 kotitaloutta. Kullekin henkilölle lasketaan kuukausittainen työttömyyskorvaus, muut sosiaali-etuudet ja verot. Näin saadaan otokselle yllä mainittu τ_u eli henkilön nettovero työttömänä.

Seuraavaksi selvitetään samoille henkilöille nettovero työllisenä (τ_l). Tätä varten samoista henkilöistä tehdään kokopäivätyöllisiä koko vuodeksi. Siihen tarvitaan laskennallinen palkka, jolle henkilöt todennäköisesti työllistyvät.⁴ Kun työttömistä tehdään työllisiä, heille lasketaan myös työllistymisestä aiheutuneet keskimääräiset kustannukset ja verot.⁵

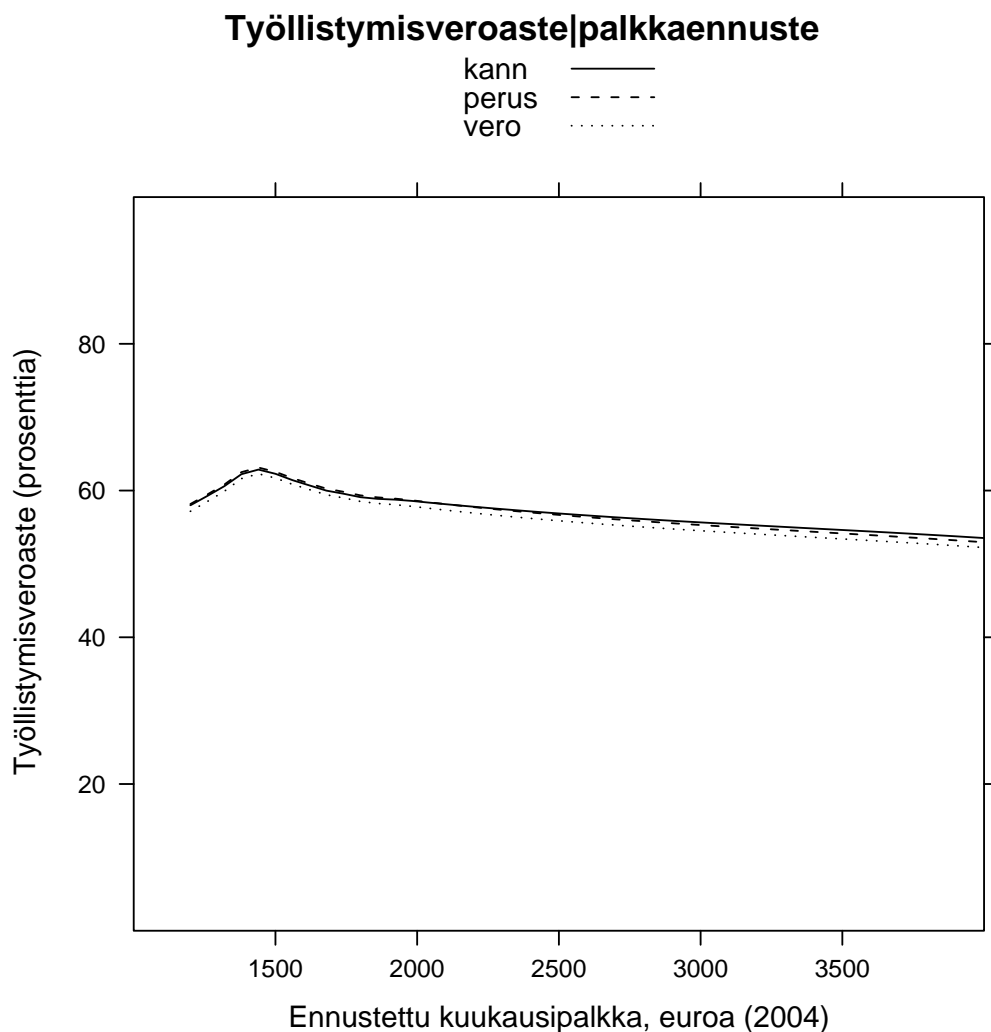
Laskennallinen palkka saadaan palkkaregressiosta otoksessa, jossa on työttömyydestä työllistyneitä. Tulonjakotilaston kuukausipalkkoja selitetään henkilön taustatiedoilla: ikä, sukupuoli, perheasema, koulutustaso, koulutusala, NUTS3-tason alue sekä henkilön työttömyyshistoria. Alimmaksi palkaksi määritellään palkkarakennetilaston käytännön kuukausittainen minimi eli 1200 euroa kokoaikatyöstä. Käytetyt palkat ovat samat kuin Honkanen et al (2007) raportissa.

Palkka-arvioiden tekemiseen ei ole yhtä oikeaa tapaa. On luonnollisestikin erittäin vaikea arvioida, millaiselle palkalle työttömän voi olettaa työllistyvän. Tutkimuksessamme olemme lähteneet liikkeelle suhteellisen suoraviivaisesti, emmekä ole esimerkiksi korjanneet sitä, että aineistoissa havaitsemme palkat vain niille, jotka ovat työllistyneet. Voidaan ajatella, että muiden työttömien palkkatarjoukset olisivat kenties olleet näitä vaatimattompia. Tällöin keskimäärin yliarvioimme työttömien laskennalliset palkat. Tuloksiin todennäköisesti vaikuttaa tätä enemmän oletus minimipalkoista. Tässä olemme päätyneet minimitasoon, joka kuukausipalkkana on hyvin perusteltavissa, mutta minimivuosipalkkana voi olla korkeahko. Todellisuudessaan pääosin työllisyys- ja työttömyysjaksot lomittuvat siten, että kummatkaan eivät välttämättä kestä kokonaista vuotta. Vuotuinen minimipalkkataso voi siten jäädä korkeaksi. Kehitysmahdollisuuksista huolimatta uskomme, että valitsemamme palkkaennuste tarjoaa hy-

⁴Jollekin työttömille aineistossa on luonnollisesti palkkahavainto (vakuutuspalkka), mutta kaikille ei. Tietynsuuntaisen ennustevirheen välttämiseksi on tällöin parempi käyttää kaikille ennustettua palkkaa, eikä havaittua palkkaa niille, joilla se on ja ennustetta niille, joilla havaittua palkkaa ei ole.

⁵Esim. ay-jäsenmaksut, työmatkakulut sekä kunnallisvero.

Kuva 1 Työllistymisveroaste palkkaennusteen mukaan

vän pohjan, jonka perustalta mallin toimivuutta voi hyvin lähteä kokeilemaan.

4.2 Tulokset

Taulukkoon 2 on kerätty mikrosimulaatiomallilla laskemamme työllistymisveroasteet, joilla siis kuvataan sitä, kuinka suuri osuus työllistymisen tuomasta palkasta hupenee veroihin ja sosiaaliturvaetuuksien pienenemiseen. Ensimmäisessä paneelissa ensimmäisessä sarakkeessa on työllistymisveroasteiden keskiarvo perustapauksessa eli vuoden 2004 työttömien otoksessa vuoden 2007 lainsäädännöllä. Kahdessa seuraavassa sarakkeessa on laskettu työllistymisveroasteet samalle joukolle sen jälkeen kun lainsäädäntöä on muutettu luvussa 2 kuvatuilla kannustinpaketeilla. Näistä ensimmäinen on laaja ja toinen suppea paketti. Neljäs ja viides sarake listaavat tulokset veronalennuspaketeista, joista ensimmäisessä veroja on alennettu tasaisesti kaikissa tuloluokissa ja toisessa veronalennukset on kohdistettu pienituloisille. Kahdessa vii-

Taulukko 2 Työllistymisveroasteet kotitalouden tyypin mukaan**(a)** Keskiarvo

	perus	kann	kannx1	vero	vero2	koyh1	koyh2
Yksinasuva	67.6	66.4	67.6	66.7	65.9	68.3	71.9
Lapseton pari	59.0	59.7	59.7	58.2	57.4	61.8	64.9
Yksinhuoltaja	73.4	66.8	70.6	72.6	71.9	74.1	76.4
Kaksi vanhempaa	64.9	64.0	64.6	64.1	63.3	67.0	69.1
Muut	53.5	54.0	54.1	52.6	51.8	57.0	60.6
Kaikki yht.	62.4	61.9	62.5	61.6	60.8	64.5	67.6

(b) Vero >80 (osuus)

	perus	kann	kannx1	vero	vero2	koyh1	koyh2
Yksinasuva	13.8	9.1	11.6	12.5	10.4	12.8	20.7
Lapseton pari	12.1	12.0	12.0	10.9	10.8	14.2	16.5
Yksinhuoltaja	27.7	7.8	18.9	24.5	22.3	27.9	33.7
Kaksi vanhempaa	22.5	18.2	20.7	21.1	20.4	23.6	24.5
Muut	10.9	11.2	11.4	10.4	9.5	13.8	14.5
Kaikki yht.	15.4	12.4	14.1	14.2	13.2	16.5	19.9

(c) Vero >100 (osuus)

	perus	kann	kannx1	vero	vero2	koyh1	koyh2
Yksinasuva	1.3	1.3	1.3	1.3	1.3	2.2	2.7
Lapseton pari	2.0	2.5	2.5	1.9	1.8	2.0	2.9
Yksinhuoltaja	0.5	0.2	0.2	0.5	1.7	2.1	1.5
Kaksi vanhempaa	4.9	3.3	4.1	4.9	4.4	4.5	4.9
Muut	2.9	2.8	2.9	2.9	2.7	3.5	3.8
Kaikki yht.	2.5	2.3	2.5	2.5	2.4	2.9	3.4

meisessä sarakkeessa on köyhyyspakettien perusteella lasketut työllistymisveroasteet, joista ensimmäisessä on siis rukattu perustulovähennystä ja toisessa eläketulovähennystä. Taulukossa tulokset on lisäksi jaettu kotitalouden tyypin mukaan. Kaikkien kotitalouksien painotettu keskiarvo löytyy paneelin viimeiseltä riviltä.

Toisessa paneelissa on listattu niiden henkilöiden osuus kaikista työttömistä, joille työllistymistä seuraava tulojen muutos on vähemmän kuin 20 prosenttia työllistyneen palkkaarviosta (eli työllistymisveroaste on yli 80 prosenttia). Kolmannessa paneelissa taas on niiden työttömien osuus, jotka puhtaasti häviäisivät työllistymisestä. Heidän työllistymisveroasteensa on yli 100 prosenttia eli työllistymisestä aiheutuva tulojen nousu hupenisi kokonaan veroihin ja etuuksien pienenemiseen.

Taulukosta nähdään, että työllistymisveroasteen keskiarvo on vuoden 2004 aineiston ja vuoden 2007 lainsäädännön perusteella 62,4. Toisin sanoen työllistymisestä työttömän tulot kohoavat keskimäärin vajaan 40 prosenttia. Jos työttömyysloukku määritellään siten, että tu-

loista enemmän kuin 80 % menee verojen kasvuun ja tulonsiirtojen pienenemiseen (ja 20 prosenttia tai vähemmän jää käteen), työttömyysloukun kohtaisi noin 15 prosenttia kaikista työttömyyden kokoneista henkilöistä. Nämä luvut ovat jonkin verran pienempiä kuin Honkanen et al (2007) vuoden 2004 lainsäädännön mukaan lasketut vastaavat luvut. Vuosien 2004 ja 2007 välillä työllistymisen kannustimet ovat parantuneet – lähinnä siksi, että palkkatulojen verotusta on alennettu. Samalla aikavälillä sosiaaliturvassa tapahtuneet pienet parannukset jäävät tuloverotuksen alentamisen varjoon.

Kuten jo Honkanen et al. (2007) tutkimuksessa todettiin, kannustinloukut ovat näiden uudempienkin laskelmien mukaan pahimmillaan yksinhuoltajakotitalouksissa. Seuraavaksi suurimmat työllistymisveroasteiden keskiarvot löytyvät yksinasuvilta ja kahden vanhemman kotitalouksista. Näistä kahden vanhemman kotitalouksissa työllistymisestä vähemmän kuin 20 prosenttia saavien osuus on selvästi suurempi kuin vastaava yksinasuvien kotitalouksien työttömyysloukkuosuus. Yksinasuvien kotitalouksien työllistymisveroasteissa on kuitenkin joitakin havaintoja, jotka nostavat heidän työllistymisveroasteiden keskiarvonsa kahden vanhemman kotitalouksia suuremmaksi. Koska keskiarvoon vaikuttavat selvemmin myös ääriarvot ja loukkujen purkamisen kannalta tärkeämpää lienee keskittyä niihin ryhmiin, joissa useammalla on ongelmia, kuin niihin ryhmiin, joissa muutamalla on isompi ongelma, päättelemme, että loukkuongelma on yhä pahimmillaan lapsiperheissä (ja kannustinongelmia on erityisesti silloin kun huoltajia on vain yksi).

Loukku-ongelmaa pyrimme siis helpottamaan sellaisten kannustinpakettien avulla, mitkä pitävät sisällään Lex Soininvaaran laajennuksen. Kuten jo aiemmin todettiin, Lex Soininvaaran simuloiminen on haastavaa, joten tämä on tuloksia luettaessa hyvä pitää mielessä.⁶

Taulukosta näemme, että laaja kannustinpaketti alensi työllistymisveroasteen keskiarvoa puolella prosenttiyksiköllä. Se vaikutti erityisesti niihin, joilla työllistymisveroasteen keskiarvo ilman uudistuksia on yli 80 prosenttia, eli työttömyysloukussa oleviin. Loukussa olevien osuus aleni 12.4 prosenttiin. Kannustinpaketti paransi erityisen voimakkaasti yksinhuoltajien työn tarjonnan kannustimia; jopa niin, että paketin seurauksena yksinhuoltajien todennäköisyys joutua työttömyysloukkuun olisi pienempi kuin muun perhetyypin työttömillä. Siksi kannustinpaketti toimii periaatteessa tavoitteiden mukaisesti. Joskin suurin osa asumistukimenojen lisäyksestä kohdistui muille kuin työttömille lapsiperheille.

Suppeamman kannustinpaketin vaikutukset ovat samansuuntaiset, mutta vaatimattomammat. Suppeampikin kannustinpaketti pienentää loukussa olevien osuutta ja yksinhuoltajien työllistymisveroastetta, mutta keskimääräinen työllistymisveroaste itse asiassa nousee hiukan.

Joissakin ryhmissä kannustinpaketti hiukan siis heikensi työllistymisen kannustimia. Tämä johtuu siitä, että kannustinpaketti pitää sisällään monia elementtejä, joista pari vaikuttaa

⁶Lex Soininvaaran simulointi on haastavaa, koska sääntöjen kaavamainen soveltaminen voi johtaa varsin suureen toimeentulotuen määrään ja saajien lukumäärän kasvuun. Käytännössä monet toimeentulotukeen oikeutuihin eivät sitä hae ja kuntien sosiaaliviranomaisien käytännöt voivat rajoittaa toimeentulotuen jakamista.

työllistymisveroasteissa ”väärään” suuntaan. Selvimmin näin tekee työmarkkinatuen tarveharkinnan poisto, joka nostaa kokoaikaisen työttömän tukitasoa ja siten nostaa työllistymisveroastetta. Tämä muunnos voi kuitenkin vaikuttaa positiivisesti toiseen käyttämäämme kannustinmittariin - perheen lisätyötulosta käteen jäävään osuuteen, jonka raportoimme kappaleessa 6. Toinen vaikutussuunnaltaan epävarma toimenpide on kannustinpakettiin sisältyvä asumistuen yksinkertaistaminen. Asumistukimuunnos pyrittiin toki tekemään suhteellisen neutraaliksi, mutta ei ole selvää, että se on sitä kaikille tukea saaville. Asumistuen nykyperusteet ovat erittäin monimutkaisia, ja voivat siksi paikoittain johtaa epälinearisuuksiin, joiden ”suoristaminen” ei välttämättä ole kannustinparannus kaikille otoksen yksilöille.

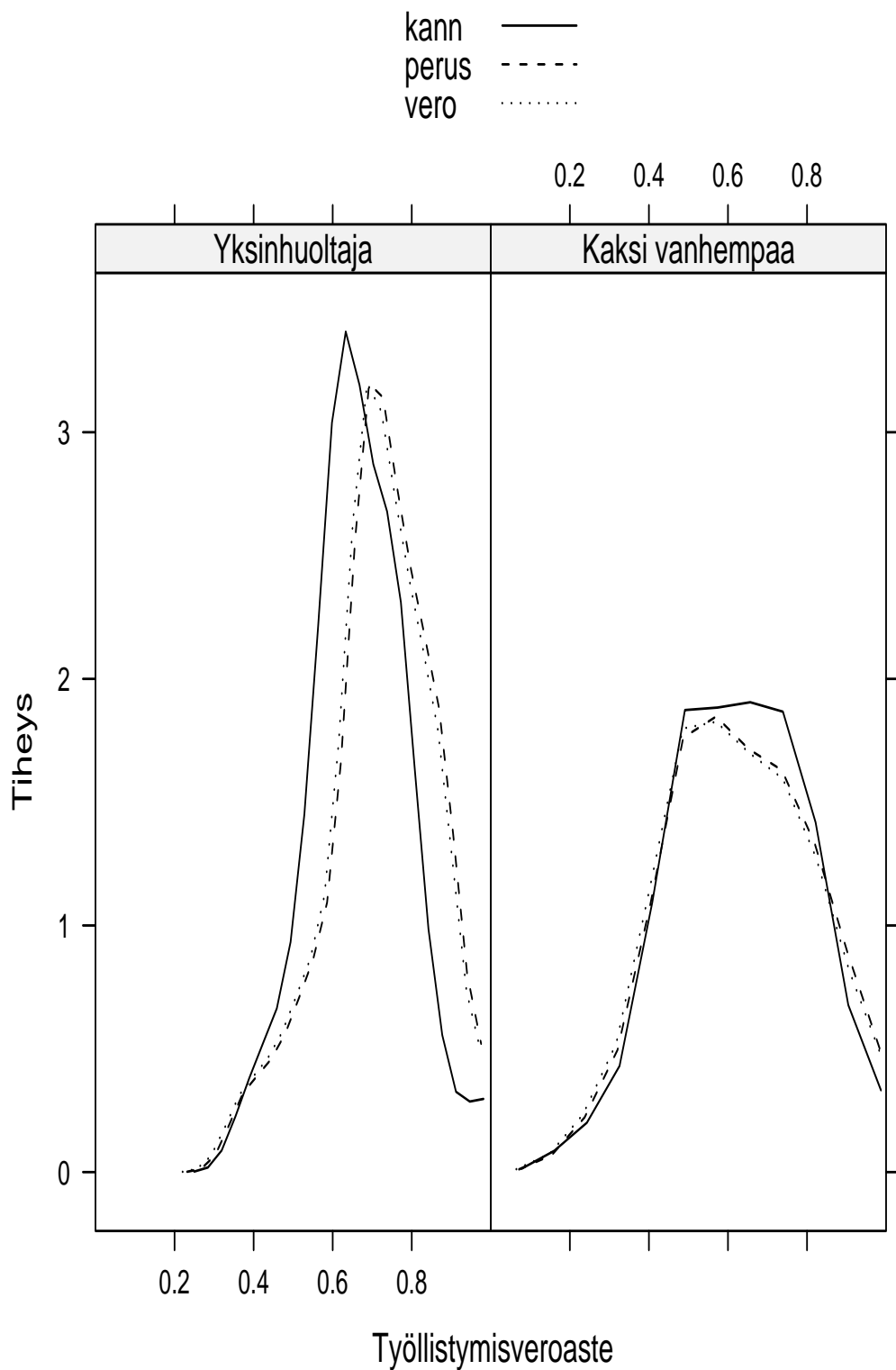
Vertailun vuoksi mukaan otetut veronalennuspaketit laskevat sekä työllistymisveroasteita että loukussa olevien osuutta. Pienituloisille kohdennettu veroale alentaa työllistymisveroastetta ja loukussa olevien lukumääriä yleistä veroalea enemmän. Kumpikin veroalemuoto parantaa kuitenkin kannustinpaketteja heikommin erityisesti yksinhuoltajien kannustimia.

Köyhyyspaketeissa taas sekä työllistymisveroaste että loukussa olevien lukumäärä nousevat, koska perusturvan taso paranee. Tämä kuvastaa hyvin perusturvan ja työllistymisen kannustimien välistä ristiriitaa. Perusturvaa parannettaessa lähes tulkoon automaattisesti huononetaan työn teon kannustimia. Sama mekanismi todennäköisesti toimii myös toiseen suuntaan. Köyhyyspakettien välillä työn teon kannustavuus laskee vähemmän perusvähennyistä nostettaessa kuin eläketulovähennyistä laajennettaessa. Näin siksi, että perusvähennyksen saa myös palkkatulosta, kun taas eläketulovähennyksen laajentaminen päivärahatuloihin muuttaa pelkästään ansiotulojen ja vaihtoehtoisten tulojen suhdetta vaihtoehtoisia tuloja suosivaksi. Kun eläketulovähennyksen kasvattaminen puolestaan taas vähensi köyhyyttä tehokkaammin, nämä kaksi köyhyyspakettiakin kuvastavat hyvin kannustavuus- ja tulonjakotavoitteiden välistä ristiriitaa. Tulonjakoa voimakkaasti tasoittavat toimet voivat heikentää kannustimia ja sitä kautta mahdollisesti tehokkuutta.

Piirtäessämme työllistymisveroasteet ennustettujen palkkojen mukaan (Kuva 1 havaitsemme, että työllistymisveroasteet ovat kaikissa vaihtoehdossamme suurimmillaan reilun 1500 euron kuukausipalkalla. Suurimmat (ja köyhyyspaketteja lukuunottamatta ainoat) erot eri pakettivaihtoehtojen välillä ovat alle keskituloisten työllistymisveroasteissa. Näin pitäisikin olla, koska henkilöt, joiden tulotaso on tarpeeksi korkea, eivät enää saa niitä sosiaaliturvaetuksia tai verohelpotuksia, joiden sääntöjä muuttamalla pyrimme vaikuttamaan työllistymisen kannattavuuteen.

Ikäryhmittäin tarkasteltuna pakettimme eivät aiheuta suuria muutoksia. Työllistymisveroasteiden keskiarvot ovat kaikissa vaihtoehdossamme korkeimmillaan 26-30 -vuotiailla. Kannustinpaketti tosin puree parhaiten tähän ikäryhmään siten, että kannustinloukussa olevien osuus tästä ikäryhmästä selvästi pieneni. Tämä heijastanee sitä, että vajaa 30-vuotiailla on aineistossa keskimäärin eniten pieniä lapsia ja useat kannustintoimenpiteemme oli nimenomaan

Kuva 2 Työllistymisveroasteen jakauma kotitalouden tyypin mukaan

Taulukko 3 Työllistymisveroasteet käytettävissä olevan tulon kvintiiliryhmän mukaan

(a) Keskiarvo

	perus	kann	kannx1	vero	vero2	koyh1	koyh2
1	64.9	63.0	64.4	64.0	63.2	65.6	69.0
2	60.4	60.6	61.0	59.5	58.7	62.8	65.8
3	61.1	61.9	62.0	60.3	59.4	64.6	67.5
4	61.0	61.1	61.2	60.2	59.4	64.3	66.7
5	61.1	61.2	61.2	60.3	59.6	65.0	67.2
Kaikki yht.	62.4	61.9	62.5	61.6	60.8	64.5	67.6

(b) Vero >80 (osuus)

	perus	kann	kannx1	vero	vero2	koyh1	koyh2
1	17.1	10.0	14.1	15.7	14.5	15.8	20.3
2	11.3	10.8	11.1	10.8	9.8	12.4	14.4
3	18.8	17.8	18.2	15.4	14.5	20.2	24.0
4	16.7	16.6	16.6	16.3	15.6	19.8	22.8
5	9.9	10.0	10.0	9.7	9.7	19.5	20.0
Kaikki yht.	15.4	12.4	14.1	14.2	13.2	16.5	19.9

(c) Vero >100 (osuus)

	perus	kann	kannx1	vero	vero2	koyh1	koyh2
1	2.6	1.5	2.0	2.5	2.5	2.1	2.2
2	1.5	1.7	1.7	1.5	1.3	1.5	2.0
3	3.7	4.6	4.6	3.5	3.4	5.0	6.4
4	3.6	3.6	3.6	3.6	3.5	4.5	5.3
5	1.3	1.3	1.3	1.3	0.9	3.3	4.0
Kaikki yht.	2.5	2.3	2.5	2.5	2.4	2.9	3.4

suunnattu lapsiperheille.

Taulukossa 3 esitämme työllistämisveroasteet käytettävissä olevien tulojen viidennesten eli kvintiiliryhmien mukaan. Kvintiiliryhmäjako on tehty kokotulonjaon tasolla kotitalouden käytettävissä olevan, ei työllistymisveroastetta laskettaessa käytetyn laskennallisen tulon mukaan. Koska simuloinnin kohde on työttömien henkilöiden käytettävissä oleva tulo, voi tämä jakoperuste tuntua oudolta. On kuitenkin pidettävä mielessä, että työllistymisveroaste on kullekin työttömälle laskettu työllistymisen yhteydessä syntyvän nettotulomuutoksen suhteellinen mitta. Laskennassa käytetyissä kontrafaktisissa tiloissa (kokovuosityötön, -työllinen) määritellyt tulot ovat vain laskennan apuvälineitä. Näiden henkilöiden tulotasoa mittaa edelleen parhaiten heidän kotitaloutensa käytettävissä olevat tulot. On hyvä pitää mielessä, että käyttämämme luokitteluperuste on riippumaton paketista. Vertailut pakettien, eli taulukon sarakkeiden välillä vertaavat aina samoja yksilöitä eri pakettien alaisuudessa. Tulkinnoissa voi kuitenkin olla syytä noudattaa tiettyä varovaisuutta.

Tuloksista näemme, että kannustinpaketti puree parhaiten kaikkein pienituloisimpiin. Veropaketeista taas pienituloisille suunnattu veroale parantaa kannustimia paremmin kaikissa tuloluokissa. Tämä johtunee siitä, että pienituloisia löytyy jonkin verran kaikista kotitalouksista, myös niistä joissa muiden korkeat tulot johtavat kotitalouden sijoittumiseen ylempiin tuloluokkiin. Köyhyyspakettien keskinäinen vertailu näyttää samantyyppiseltä. Tuloja enemmän tasoittava paketti huonontaa työn teon kannustimia vähiten ylimmässä kvintiliryhmässä.

Taulukossa 4 taas on tarkasteltu työllistymisveroasteita työttömyyslajeittain. Tästä toteamme saman, mikä oli nähtävissä Honkanen et al (2007) tutkimuksessa: työllistymisveroasteet ovat korkeimmillaan ansiosidonnaista päivärahaa saavilla. Tässä täytyy tosin muistaa, että ansiosidonnaisen päivärahan kestot voivat olla muiden päivärahan kestoja lyhyempiä, ja päivärahojen kaavamainen muuttaminen kahdeksitoista kuukaudeksi voi yliarvioida ansiosidonnaisen päivärahan kannustinongelman. Pakettien kohdalla toteamme kuitenkin, että työllistymisveroasteet laskevat eniten kannustin- ja veropakettien myötä systemaattisesti kaikilla päivärahaa saavilla sekä nousevat köyhyyspakettien myötä. Suppean kannustinpaketin vaikutukset eivät ole yhtä suoraviivaisia.

Tarkastelut työllistymisveroasteista jaettuna työttömyyslajeittain ja tulotasoinnain taas paljastavat sen, että kaikissa päivärahamuodoissa kannustinongelmat kohdistuvat pienimpiin tulotasoihin.

Tämän luvun lopuksi tarkastellaan yksilötasolla työllistymisveroasteiden eroja perustapakseen. Kuvioon 4 on piiretty kannustin- ja veropakettien työllistymisveroasteiden ero perustapakseen palkkaennusteen mukaan. Kuvioista käy ilmi, että kannustinpaketin keskimääräistä alempi työllistymisveroaste syntyy varsin suuren hajonnan kautta. Vaikka työllistymisvero keskimäärin laskee, nousee työllistymisveroaste varsin monella. On myös merkillepantavaa, että varsin suurista, yli kahdenkymmenen prosenttiyksikön eroista valtaosa on juuri työllistymisveroasteen kasvua suhteessa perustapakseen. Veropaketin osalla erojen hajonta on varsin pientä, kuten voi odottaakin kun veronalennus kohdistuu tasaisesti eri veroluokkiin.

Taulukko 4 Työllistymisveroasteet työttömyyspäivärahan lajin mukaan

(a) Keskiarvo

	perus	kann	kannx1	vero	vero2	koyh1	koyh2
Ei päivärahaa	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
Ansiosidonnainen	66.2	65.8	65.9	65.4	64.5	68.5	70.8
Peruspäiväraha	57.7	57.3	58.0	56.9	56.1	61.2	64.5
Työmarkkinatuki	58.2	57.4	58.5	57.3	56.5	59.8	63.9
Sekatapaukset	65.8	65.5	66.2	64.9	64.2	68.1	70.1
Kaikki yht.	62.4	61.9	62.5	61.6	60.8	64.5	67.6

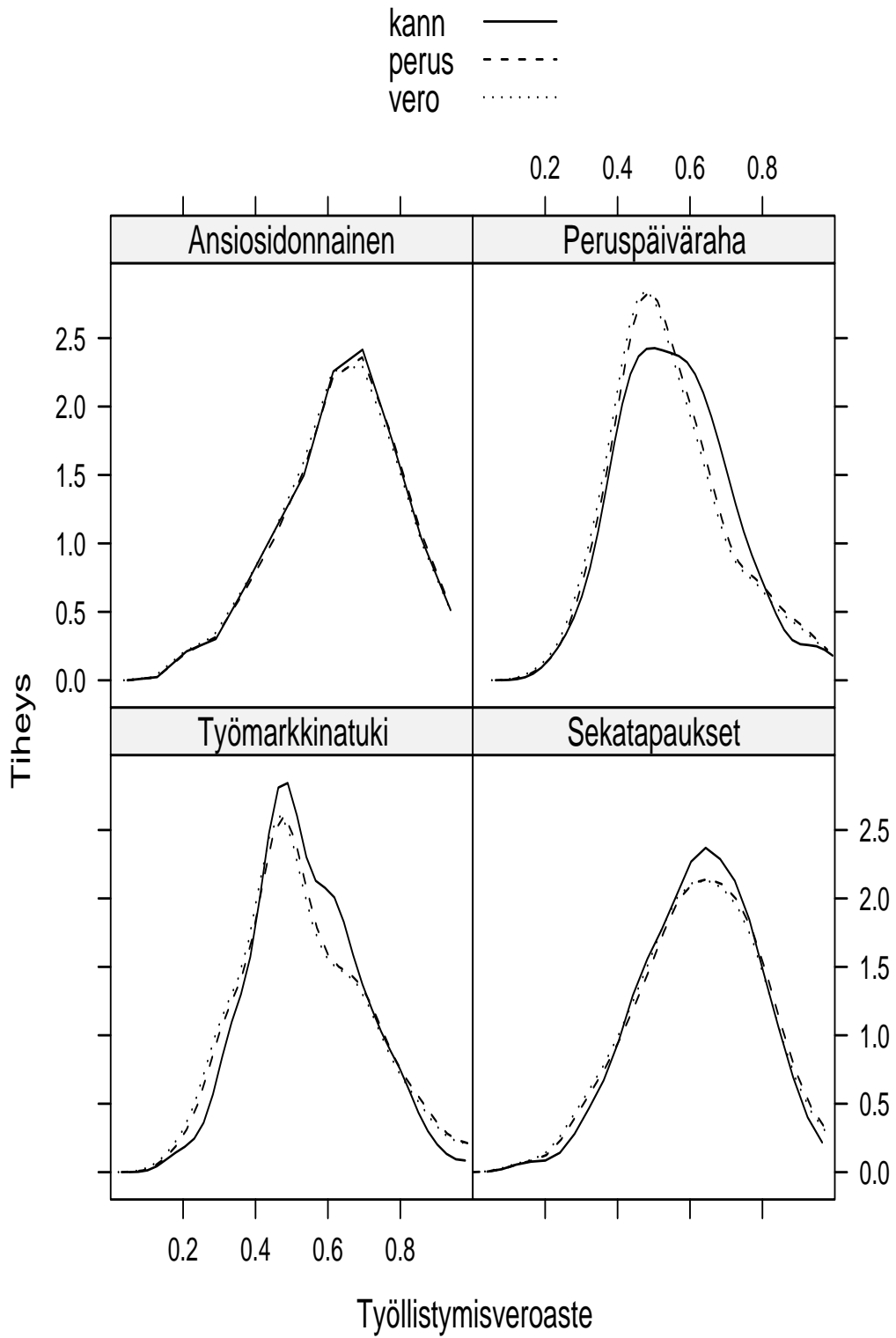
(b) Vero >80 (osuus)

	perus	kann	kannx1	vero	vero2	koyh1	koyh2
Ei päivärahaa	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
Ansiosidonnainen	19.6	18.5	19.3	18.3	17.0	23.4	27.8
Peruspäiväraha	13.2	8.0	10.4	11.3	11.1	11.6	13.9
Työmarkkinatuki	10.1	5.4	7.9	9.4	8.6	9.1	12.2
Sekatapaukset	19.6	16.6	18.6	17.3	16.2	20.4	22.1
Kaikki yht.	15.4	12.4	14.1	14.2	13.2	16.5	19.9

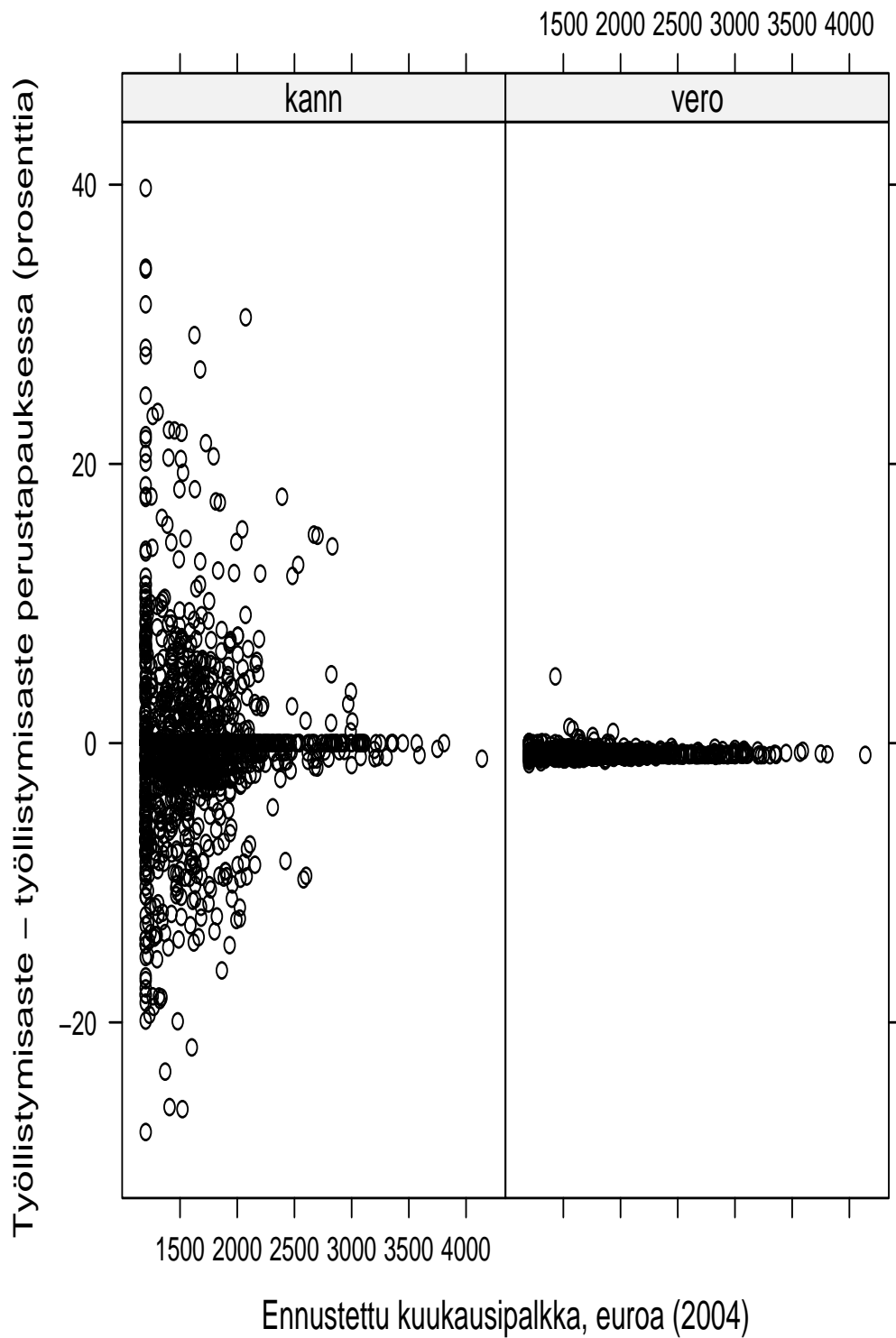
(c) Vero >100 (osuus)

	perus	kann	kannx1	vero	vero2	koyh1	koyh2
Ei päivärahaa	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
Ansiosidonnainen	3.6	3.1	3.4	3.5	3.4	4.7	5.3
Peruspäiväraha	0.2	0.6	0.6	0.2	0.0	0.5	1.7
Työmarkkinatuki	1.6	1.2	1.4	1.6	1.7	1.3	1.3
Sekatapaukset	3.3	4.0	4.1	3.3	2.8	3.1	4.6
Kaikki yht.	2.5	2.3	2.5	2.5	2.4	2.9	3.4

Kuva 3 Työllistymisveroasteen jakauma työttömyyspäivärahan lajin mukaan

Kuva 4 Työllistymisveroasteiden muutos suhteessa perustapaukseen palkkaennusteen mukaan

5 Työllisyysvaikutukset

Työllistymisvaikutusten tarkastelussa keskeinen käsite on työllistymisjousto, joka määritellään seuraavasti.:

$$\text{työllistymisjousto} = \frac{\text{työllisyysasteen suhteellinen muutos}}{\text{nettopalkan eron suhteellinen muutos}}.$$

Nettopalkan erolla tarkoitetaan käytettävissä olevien tulojen (bruttopalkka-verot+sosiaalietuudet) erotusta henkilön ollessa töissä tai työttömänä. Kappaleen 2 termein tämä on $n_l - n_u$, missä n_l on työllisen nettoansiot ($n_l = w - t_l + b_l$) ja $n_u = -t_u + b_u$ työttömän nettoansiot. Mitä suurempi tämä ero on, sitä suurempia työllisyysvaikutuksia sillä voi olla.

Honkanen et al. (2007) pyrkivät estimoimaan työllistymisjoustoja vastaavia arvoja Suomen aineistolla 1995-2004. Tulokset olivat varsin riippuvaisia spesifikaatiosta. Tähän voi olla syyinä se, ettei työllistymisveroasteissa ollut ajanjaksolla 1995-2004 riittävää poikkileikkausvariaatiota joustojen identifioimiseksi. Uskottavien empiiristen arvioiden puutteessa käytämme tässä kolmea eri tapaa määritellä työllisyysjousto työllisyysvaikutuksien suuruusluokan hahmottamiseksi. Ensimmäisessä jousto on kaikille 0,1, mikä pyöristettynä vastaa yhtä Honkanen et al. (2007) saamaa tulosta (log-log -mallista missä on mukana käytettävissä olevat tulot). Kahdessa muussa vaihtoehdossa jousto on keskimäärin 0,2 ja jousto laskee tulojen noustessa.⁷ Tämä siksi, että uskotaan pienempituloisten reagoivan suurempituloisia helpommin työn teon kannustimiin. (Pienempituloiselle työttömyys on todennäköisempi vaihtoehto kuin suurituloiselle.)

Ns. homogeeninen skeema on sama kuin Immervoll et al. (2007) käyttämä perusjousto ja on seuraavanlainen:

0,4 alimmassa tuloviidenneksessä eli ensimmäisessä kvintiliryhmässä

0,3 toisessa kvintiliryhmässä

0,2 kolmannessa kvintiliryhmässä

0,1 neljännessä kvintiliryhmässä

0 ylimmässä kvintiliryhmässä

Tässä kohtaa on hyvä pitää mielessä, että kvintiliryhmät on määritelty käytettävissä olevan

⁷Tuloryhmät ovat laskettu työkäisille kotitalouksien alkuperäisen kulutusyksikköä kohden laskettujen käytettävissä olevien tulojen mukaan ja niiden kvintiliryhmän mukaan. Kontrafaktuaalisiin asetelmiin nähden tämä ei ole ongelmaton valinta. Osan aikaa vuotta työttöminä olleiden tekeminen kokoaikaisiksi työttömiksi todennäköisesti alentaisi useiden tuloja ja siten mahdollisesti heidän tuloryhmäänsä. Kun työllistämme heidät koko vuodeksi, kasvavat vastaavasti monien tulot ja siten myös tuloryhmä voi nousta. Työllisyysvaikutusten laskeminen kuitenkin perustuu tutkijaryhmän valitsemiin joustoihin ja joustojen riippuminen aineistossa toteutuneesta tuloryhmästä kelvanee tarkoituksiamme varten.

tulon mukaan. Oletamme siis Immervoll et al tavoin, että työllistymisjoustot työllistymisveroasteen mukaan riippuvat koko kotitalouden tulotasosta.

Toisessa, ns. heterogeenissä skeemassa, joka myös on suoraan Immervoll et al. (2007) tutkimuksesta, on joustoerojen oletuksessa menty vielä pidemmälle. Suurimmat joustot oletetaan yksinhuoltajille ja avo-tai avioliitossa eläville naisille, joilla on pieniä lapsia. Tässä taustalla on se ajatus, että naisten työn tarjonta reagoi yleensä miesten työn tarjontaa herkemmin kannustimiin. Koska Suomessa naisten työelämään osallistuminen on kuitenkin lähes samalla tasolla kuin miesten, keskitimme suuremmat joustot kuitenkin vain niille naisille, joilla on pieniä lapsia.⁸ Näille ryhmille jousto on

0,9 ensimmäisessä kvintiliryhmässä

0,6 toisessa kvintiliryhmässä

0,4 kolmannessa kvintiliryhmässä

0,2 neljännessä kvintiliryhmässä

Kaikkien muiden työllistymisjousto on heterogeenisessä skenaariossa 0.

On tärkeää korostaa sitä, että valitut joustot ovat, vaikkakin teoreettisesti ja muiden maiden empirian avulla perusteltuja, silti valinnanvaraisia. Siksi työllisyystuloksia voi pitää vain suuntaa-antavina, ja todellisuudessa pakettien työllisyysvaikutukset voivat olla esittämiämme lukuja suurempia tai pienempiä.

Työllisyysvaikutusten laskenta tapahtuu käytännössä siten, että aineistossa olevat työttömät jaetaan tulojen ja perheaseman mukaan ryhmiin. Homogeenista joustoa varten tarvitaan 5 ryhmää ja heterogeenistä joustoa varten 10 ryhmää. Tämän jälkeen lasketaan ryhmäkohtaiset työllisyysasteen ja kulutuseron keskiarvot, sekä kulutuseron muutosten keskiarvo kunkin paketin osalta. Siten voidaan laskea ryhmäkohtainen työllisyysasteen muutos, ja kun se kerrotaan ryhmän työllisten määrällä, saadaan ryhmäkohtainen työllisten määrän muutos. Kokonaistyöllisyysasteen muutos saadaan ryhmäkohtaisten työllisyysasteiden muutosten painotettuna keskiarvona. Painona käytetään ryhmien kokoa. Vastaavasti kokonaistyöllisyyden muutos saadaan laskemalla yhteen ryhmäkohtaiset työllisten määrien muutokset.

Tulokset ovat koottu yhteen oheiseen taulukkoon. Työllisten lukumäärän muutos määräytyy melko suoraviivaisesti työllistymisveroasteen muutosten seurauksena. Veronalennusvaihtoehdot parantavat työllisyyttä siten, että pienituloisille kohdennettu veropaketti (vero2) parantaa työllisyyttä huomattavasti enemmän kuin yleinen veronalennuspaketti, vaikka molempien pakettien kustannus on samaa luokkaa. Köyhyyspaketit sen sijaan laskevat työllisyyttä työllistymisveroasteiden noustessa.

⁸Pienten lasten äideillä toki on myös vaihtoehto olla kotihoidon tukea, mutta kotihoidon alhainen taso ei tee siitä todellista vaihtoehtoa työttömyyskorvaukselle.

Kannustinpaketin työllisyysvaikutukset näyttävät yllättävän heikoilta, itse asiassa niissä työllisyys vähenisi. Tämä johtuu siitä, että työn teon kannustimet paranevat parhaiten ryhmissä, joista työllisiä tulee lukumääräisesti vähän. Esimerkiksi pienituloisten yksinhuoltajien ja naimisissa olevien äitien työllisyys paransi 2 prosentilla, mutta työllisyysveroasteen kohoaminen joissakin suuremmissa ryhmissä peittää tämän positiivisen kehityksen alleen.

Taulukossa on myös esitetty yhden uuden työllisen bruttokustannus (tuhansina euroina). Tästä summasta voidaan vielä vähentää työllisen tuomat verot ja työttömyydestä aiheutuvien menojen vähentyminen julkisella sektorilla. Muita työllistyneiden hintoja ei ole laskettu, koska pakettien kokonaisvaikutukset olivat negatiivisia.

Työllisten lukumäärien (tai työllisen hinnan) muutoksista näemme, että jousto-oletuksella on suuri merkitys. Riippuen jousto-oletuksesta työllisten lukumäärän muutos lähes kaksinkertaistuu tasaisen jouston ja heterogeenisen skeeman välillä. Veroalennuspaketeilla saadaan aikaan positiivinen työllisyysvaikutus, mutta kustannukseton ei sekään ole. Kohdistetun veronalennuksen työllisyysvaikutukset ovat yleiseen veronalennuspakettiin nähden lähes kaksinkertaiset. Köyhyyspakettien aikaansaamat työllisyysmuutokset ovat absoluuttisilta lukumääriltään selvästi suurimmat – työllisten määrä vähenisi 12.800–34.500 henkilöllä paketista ja jousto-oletuksesta riippuen.

Taulukko 5 Työllisyysaste, työlliset ja työllisen hinta eri paketeissa, %-yksikköä

	Työllisyysasteen muutos eri paketeissa, %-yksikköä					
	Kannustin	Kannustinx	Veroale	Veroale2	Köyhyys1	Köyhyys2
Tasainen 0.1	-0.00%	-0.05%	0.13%	0.27%	-0.53%	-0.93%
Homogeeninen	0.05%	-0.10%	0.22%	0.44%	-0.67%	-1.43%
Heterogeeninen	0.11%	-0.12%	0.24%	0.47%	-0.70%	-1.43%
Työllisten lkm muutos eri paketeissa						
	Työllisten lkm muutos eri paketeissa					
	Kannustin	Kannustinx	Veroale	Veroale2	Köyhyys1	Köyhyys2
Tasainen 0.1	-500	-1200	3100	6100	-12800	-21800
Homogeeninen	-200	-2500	4600	9200	-15700	-30600
Heterogeeninen	200	-3500	5500	11000	-17800	-34500
Työllisen hinta (1000 euroa)						
	Työllisen hinta (1000 euroa)					
	Kannustin	Kannustinx	Veroale	Veroale2	Köyhyys1	Köyhyys2
Tasainen 0.1			189	101		
Homogeeninen			127	67		
Heterogeeninen			106			

6 Efektiiviset rajaveroasteet

Viimeiseksi tarkastelemme sitä, kuinka yhden prosentin tulonlisäys vaikuttaa kotitalouksien käytettävissä oleviin tuloihin. Tavoitteena on siis pohtia sitä, kannattaako perheen hankkia lisätuloja. Eli yritämme selvittää, mikä osa lisätulojen hankkimisesta ”syödään pois” korkeammilla veroilla ja pienentyneenä sosiaaliturvaetuksina. Efektiiviset rajaveroasteet on laskettu kaikille edellä esittelemillemme paketeille.

Taulukon 6 paneelista (a) havaitaan, että kannustin- ja veropaketit laskevat efektiivisten rajaveroasteiden keskiarvoa. Lisäksi on mielenkiintoista, että köyhyyspaketeista jälkimmäinen itse asiassa hiukan alentaa rajaveroastetta. Tämä johtunee toimeentukiriippuvuuden väheneemisestä. Paneelin (h) perusteella taas huomataan, että kannustinpaketit vähentävät erityisesti niiden kotitalouksien osuutta, jotka ovat tuloloukussa (efektiivinen rajaveroaste yli 80 prosenttia).

Rajaveroasteet ovat korkeimmillaan alimmassa ja seuraavaksi korkeimmillaan ylimmässä kvintiilissä, ks Taulukko 7. (Tosin sama varauma, joka todettiin edellä, pätee kvintiilien laskeamiseen myös tässä kappaleessa.) Laaja kannustinpaketti laskee rajaveroasteita vain alimmassa kvintiilissä, mutta vaikutus on suuri. Veropaketit taas systemaattisesti laskevat rajaveroasteita, kun taas köyhyyspaketti nostaa rajaveroasteita muissa kvintiileissä paitsi alimmassa. Veropaketeista yleisellä veronalennuksella on voimakkaampi rajaveroja alentava vaikutus myös ylimmissä kvintiileissä, kun taas kohdistettu veroalennus luonnollisesti laskee rajaveroasteita enemmän alimmassa kvintiilissä. Yli 80 prosentin rajaveroasteiden osuus alimmassa kvintiilissä on todella suuri - yli 20 prosentilla tämän kvintiilin henkilöistä prosentin tulokorotus menee yli 80 prosenttisesti verojen nousuun tai etuuksien pienenemiseen.

Työttömyyspäivärahalajin mukaisissa tarkasteluissa rajaveroasteet ovat korkeimmillaan työmarkkinatukea saavilla, ks. Taulukko 7. Heidän efektiivinen rajaveroasteensa näyttää laskevan eniten kannustinpakettien myötä. Juuri sitä kautta selittyy se, että kannustinpaketit alentavat tuloloukussa olevien osuutta niin paljon (paneeli h). Veropakettien efektiivistä rajaveroastetta alentava vaikutus kohdistuu tasaisesti erilaista työttömyysturvaa saaviin ja työttömyysturvan ulkopuolella oleviin. Myös köyhyyspaketit pienentävät tuloloukussa olevien peruspäivärahaa saavien osuutta.

Taulukko 6 Efektiiviset rajaveroasteet kotitalouden tyyppin mukaan

(a) Keskiarvo

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
Yksinasuva	43.8	43.1	41.9	42.0	42.4	41.6	42.0
Lapseton pari	39.4	38.9	38.6	38.8	38.8	37.4	37.9
Yksinhuoltaja	50.2	51.7	51.6	50.5	52.6	50.6	51.1
Kaksi vanhempaa	45.3	45.0	44.3	44.5	44.7	43.1	43.7
Muut	39.8	39.6	39.9	40.2	40.1	38.5	38.9
Kaikki yht.	42.5	42.2	41.6	41.7	42.0	40.6	41.1

(c) Vero % –20 (osuus)

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
Yksinasuva	9.0	9.2	11.9	10.7	11.9	12.9	13.0
Lapseton pari	10.1	10.1	10.6	9.9	10.5	11.3	11.1
Yksinhuoltaja	3.6	3.4	4.5	5.1	4.0	3.5	3.3
Kaksi vanhempaa	2.6	2.5	2.9	2.4	2.6	3.1	3.1
Muut	6.4	6.3	6.3	5.0	6.0	6.9	7.0
Kaikki yht.	7.3	7.3	8.3	7.5	8.2	9.0	8.9

(e) Vero % 40 – 50 (osuus)

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
Yksinasuva	47.9	49.0	47.9	49.6	47.6	46.5	46.8
Lapseton pari	52.4	52.0	51.8	52.8	51.7	43.7	44.4
Yksinhuoltaja	44.0	42.4	46.4	48.9	46.4	44.4	45.0
Kaksi vanhempaa	62.6	63.9	65.1	65.7	64.7	53.9	54.4
Muut	52.1	51.5	51.7	51.9	51.4	43.8	47.1
Kaikki yht.	53.3	53.7	53.8	54.9	53.6	47.1	47.9

(g) Vero % 60 – 80 (osuus)

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
Yksinasuva	10.7	11.8	1.1	1.2	1.2	1.1	0.9
Lapseton pari	1.8	2.0	0.3	0.3	0.4	0.4	0.4
Yksinhuoltaja	20.5	25.5	9.8	8.7	9.8	9.5	8.3
Kaksi vanhempaa	4.7	4.2	1.5	1.6	1.3	1.0	0.9
Muut	2.0	2.0	1.0	0.8	0.8	0.7	0.7
Kaikki yht.	5.8	6.2	1.3	1.3	1.3	1.1	1.0

(b) Solukoko

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
Yksinasuva	1381	1383	1377	1374	1378	1383	1383
Lapseton pari	3077	3076	3078	3072	3076	3080	3084
Yksinhuoltaja	265	265	264	264	265	266	266
Kaksi vanhempaa	2662	2662	2660	2658	2660	2668	2668
Muut	1643	1643	1643	1642	1643	1648	1648
Kaikki yht.	9028	9029	9022	9010	9022	9045	9049

(d) Vero % 20 – 40 (osuus)

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
Yksinasuva	22.6	25.3	29.1	28.5	28.9	28.4	28.1
Lapseton pari	30.2	31.6	32.1	31.7	32.0	39.7	38.7
Yksinhuoltaja	11.4	10.7	19.0	16.6	18.5	21.7	21.2
Kaksi vanhempaa	16.7	18.2	19.9	19.2	19.9	32.0	30.2
Muut	33.5	34.5	34.5	35.1	34.8	42.7	38.3
Kaikki yht.	24.3	26.0	28.0	27.5	27.9	34.3	32.9

(f) Vero % 50 – 60 (osuus)

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
Yksinasuva	8.3	3.6	2.6	3.4	2.4	2.2	2.3
Lapseton pari	4.4	3.4	3.5	3.6	3.6	2.8	3.3
Yksinhuoltaja	18.9	15.5	6.9	8.7	6.8	7.1	8.3
Kaksi vanhempaa	11.8	9.6	7.9	8.5	8.0	6.3	7.7
Muut	5.9	5.4	5.6	5.9	5.5	4.4	5.5
Kaikki yht.	8.1	5.7	4.7	5.2	4.7	3.9	4.5

(h) Vero % 80 – (osuus)

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
Yksinasuva	1.4	1.2	7.3	6.6	8.1	8.8	8.8
Lapseton pari	1.1	0.9	1.7	1.7	1.8	2.1	2.1
Yksinhuoltaja	1.7	2.6	13.4	12.0	14.5	13.8	13.8
Kaksi vanhempaa	1.6	1.7	2.8	2.6	3.4	3.7	3.7
Muut	0.2	0.3	1.0	1.2	1.4	1.4	1.4
Kaikki yht.	1.2	1.2	3.9	3.6	4.4	4.7	4.7

Taulukko 7 Efektiiviset rajaveroasteet käytettävissä olevan tulon kvintiliiryhmän mukaan

(a) Keskiarvo

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
1	45.5	46.5	46.0	45.2	48.5	49.2	49.2
2	41.2	39.8	36.9	37.8	36.9	35.0	35.2
3	40.2	38.8	38.6	38.9	38.6	36.4	36.9
4	41.2	41.1	41.1	41.2	41.1	39.4	40.1
5	44.5	44.5	44.5	44.6	44.5	43.2	44.0
Kaikki yht.	42.5	42.2	41.6	41.7	42.0	40.6	41.1

(c) Vero % -20 (osuus)

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
1	22.2	22.4	28.3	26.6	26.9	27.1	27.5
2	10.4	10.4	11.6	9.3	12.0	14.7	14.7
3	5.7	5.7	5.6	5.1	5.7	6.6	6.4
4	3.0	3.0	3.0	2.9	3.0	3.2	3.1
5	1.7	1.7	1.6	1.5	1.6	1.9	1.8
Kaikki yht.	7.3	7.3	8.3	7.5	8.2	9.0	8.9

(e) Vero % 40 - 50 (osuus)

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
1	12.9	12.5	12.6	14.5	12.2	11.2	11.1
2	32.2	32.3	32.2	35.1	31.7	26.3	26.7
3	49.9	51.9	51.8	52.4	51.3	42.6	44.2
4	72.0	72.2	72.7	73.2	72.4	60.4	62.3
5	75.2	75.2	75.2	75.4	75.2	71.5	71.4
Kaikki yht.	53.3	53.7	53.8	54.9	53.6	47.1	47.9

(g) Vero % 60 - 80 (osuus)

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
1	30.0	32.8	5.0	5.3	5.1	4.2	3.9
2	5.3	6.2	2.5	2.5	2.5	2.5	2.2
3	1.5	0.6	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
4	0.1	0.1	0.3	0.1	0.2	0.2	0.2
5	0.2	0.3	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0
Kaikki yht.	5.8	6.2	1.3	1.3	1.3	1.1	1.0

(b) Solukoko

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
1	1390	1390	1383	1374	1385	1396	1396
2	1368	1369	1370	1369	1368	1376	1376
3	1642	1642	1642	1641	1642	1644	1643
4	1925	1925	1924	1924	1924	1925	1927
5	2703	2703	2703	2702	2703	2704	2707
Kaikki yht.	9028	9029	9022	9010	9022	9045	9049

(d) Vero % 20 - 40 (osuus)

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
1	22.4	22.2	27.9	28.0	26.6	26.8	26.1
2	37.1	43.1	49.6	47.8	49.5	52.7	52.0
3	36.2	39.7	40.7	39.9	41.0	49.4	47.7
4	22.4	22.5	22.1	21.8	22.4	34.5	32.7
5	10.9	11.0	11.1	11.0	11.1	16.3	14.9
Kaikki yht.	24.3	26.0	28.0	27.5	27.9	34.3	32.9

(f) Vero % 50 - 60 (osuus)

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
1	8.2	5.2	2.7	4.2	2.5	2.5	3.2
2	12.5	6.0	2.8	4.0	2.8	1.7	2.3
3	6.0	2.0	1.4	2.0	1.5	0.9	1.2
4	2.4	2.0	1.9	1.8	1.9	1.6	1.6
5	11.8	11.8	11.8	11.9	11.8	10.2	11.6
Kaikki yht.	8.1	5.7	4.7	5.2	4.7	3.9	4.5

(h) Vero % 80 - (osuus)

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
1	4.4	5.0	23.5	21.4	26.5	28.3	28.3
2	2.4	2.0	1.5	1.3	1.6	2.1	2.1
3	0.7	0.1	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4
4	0.2	0.2	0.1	0.3	0.1	0.1	0.1
5	0.1	0.1	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
Kaikki yht.	1.2	1.2	3.9	3.6	4.4	4.7	4.7

Taulukko 8 Efektiiviset rajaveroasteet työttömyyspäivärahan lajin mukaan

(a) Keskiarvo

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
Ei päivärahaa	42.2	41.7	41.3	41.4	41.4	40.1	40.6
Ansioidonnainen	41.8	41.9	40.7	42.2	40.8	38.4	38.5
Peruspäiväraha	53.3	49.7	46.2	44.8	48.2	45.8	45.4
Työmarkkinatuki	48.3	51.6	48.1	46.2	53.9	55.3	55.1
Sekatapaukset	44.7	44.8	42.9	43.5	45.8	45.1	44.9
Kaikki yht.	42.5	42.2	41.6	41.7	42.0	40.6	41.1

(c) Vero % –20 (osuus)

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
Ei päivärahaa	6.9	6.9	7.4	7.1	7.3	8.0	7.9
Ansioidonnainen	6.7	6.7	7.1	5.8	7.5	10.5	10.4
Peruspäiväraha	12.1	12.1	10.6	8.0	12.4	13.6	13.6
Työmarkkinatuki	14.9	15.4	29.4	19.3	27.4	24.9	24.9
Sekatapaukset	9.9	10.4	17.4	14.5	13.4	19.5	19.3
Kaikki yht.	7.3	7.3	8.3	7.5	8.2	9.0	8.9

(e) Vero % 40 – 50 (osuus)

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
Ei päivärahaa	57.0	57.8	58.0	58.4	57.9	51.1	52.2
Ansioidonnainen	38.4	35.3	37.2	40.7	36.2	30.3	28.9
Peruspäiväraha	20.1	13.8	17.8	25.1	11.4	7.7	8.7
Työmarkkinatuki	12.1	11.7	10.0	18.6	8.7	7.5	6.6
Sekatapaukset	27.1	24.0	13.6	20.4	10.9	6.0	5.7
Kaikki yht.	53.3	53.7	53.8	54.9	53.6	47.1	47.9

(g) Vero % 60 – 80 (osuus)

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
Ei päivärahaa	4.3	4.2	1.0	0.9	1.0	0.8	0.8
Ansioidonnainen	5.1	6.3	3.5	2.7	3.1	2.7	2.7
Peruspäiväraha	14.2	20.1	0.9	3.9	2.1	1.2	1.9
Työmarkkinatuki	35.9	42.4	2.6	4.2	3.0	2.1	2.1
Sekatapaukset	17.5	20.1	6.0	7.1	6.4	6.9	5.7
Kaikki yht.	5.8	6.2	1.3	1.3	1.3	1.1	1.0

(b) Solukoko

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
Ei päivärahaa	8078	8078	8075	8068	8073	8095	8099
Ansioidonnainen	505	505	505	505	505	506	506
Peruspäiväraha	85	85	85	83	85	85	85
Työmarkkinatuki	243	243	241	239	241	242	242
Sekatapaukset	117	118	116	115	118	117	117
Kaikki yht.	9028	9029	9022	9010	9022	9045	9049

(d) Vero % 20 – 40 (osuus)

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
Ei päivärahaa	23.1	24.8	26.2	25.9	26.2	33.2	31.5
Ansioidonnainen	39.6	40.5	44.4	39.9	44.5	48.5	49.9
Peruspäiväraha	23.4	37.1	47.1	45.6	50.8	53.2	52.3
Työmarkkinatuki	23.6	22.6	27.6	31.5	23.5	25.0	25.3
Sekatapaukset	32.0	33.9	47.6	41.6	48.5	45.0	45.7
Kaikki yht.	24.3	26.0	28.0	27.5	27.9	34.3	32.9

(f) Vero % 50 – 60 (osuus)

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
Ei päivärahaa	7.8	5.5	4.9	5.1	4.9	4.0	4.8
Ansioidonnainen	7.0	8.0	3.9	6.2	4.2	3.5	3.5
Peruspäiväraha	16.2	4.8	6.7	4.3	1.6	2.2	1.5
Työmarkkinatuki	12.5	5.1	2.0	6.2	2.4	1.8	2.4
Sekatapaukset	11.5	9.5	0.3	3.7	2.1	2.1	3.3
Kaikki yht.	8.1	5.7	4.7	5.2	4.7	3.9	4.5

(h) Vero % 80 – (osuus)

	kann	kannx1	koyh1	koyh2	perus	vero	vero2
Ei päivärahaa	0.9	0.8	2.6	2.6	2.7	2.9	2.9
Ansioidonnainen	3.2	3.2	3.9	4.8	4.5	4.6	4.6
Peruspäiväraha	14.0	11.9	16.9	13.2	21.7	22.0	22.0
Työmarkkinatuki	1.0	2.8	28.4	20.2	35.0	38.7	38.7
Sekatapaukset	2.0	2.0	15.2	12.8	18.7	20.4	20.4
Kaikki yht.	1.2	1.2	3.9	3.6	4.4	4.7	4.7

7 Johtopäätökset

Sosiaaliturvaa suunnitellessa kohdataan lähes aina ristiriita tulonjakotavoitteiden ja kannustinvaikutusten välillä. Jos tietty minimiturva halutaan taata kaikille, voi osa väestöstä jäädä työmarkkinoiden ulkopuolelle, koska työmarkkinoilta saatu palkkataso jää näille henkilöille liian matalaksi suhteessa saatuun perusturvaan. Ongelmaa voi helpottaa periaatteessa siten, että sosiaalietuuksia ei menetä kokonaan, kun tulot kasvavat. Jos toisaalta sosiaaliturva heikenee tulojen kasvaessa hyvin hitaasti, sosiaaliturvajärjestelmästä tulee erittäin kallis, ja siksi melko korkeat rajaveroasteet pienituloisilla ovat ymmärrettävä ja ehkä tavoiteltavakin piirre sosiaaliturvajärjestelmässä.

Tukien päällekkäisyyksien ja muiden koordinaatio-ongelmien kautta on kuitenkin jouduttu tilanteeseen, joissa osalle pienituloisista sosiaaliturvan menetykset ja verotuksen kiristyminen on niin merkittävää, että lisätuloista hyvin suuri osa, esim. yli 80 % ei näy pienituloisen nettotulojen kasvuna. Tätä ei enää voida pitää tavoiteltavana, ei varsinkaan silloin, jos työllisyydellä nähdään olevan arvo sinänsä, esim. syrjäytymisen ehkäisemisessä.

Pienituloisen kannustinloukuissa on tärkeää erottaa keskenään ns. työttömyysloukku, jossa työttömän ei taloudellisesti kannata siirtyä työlliseksi, ja tuloloukku, jossa pienet lisäansiot tai sivutyö eivät kannata. Näistä nimenomaan työttömyysloukku voidaan pitää vakavampana ilmiönä, jos tavoitteena on, että henkilöt pääsevät aidosti työttömyydestä eroon. Suomessa työttömyysloukut ovat pahimmillaan perheellisillä työttömillä.

Tässä tutkimuksessa selvitettiin, pystytäänkö sosiaaliturvan tulosidonnaisuutta vähentävillä toimenpiteillä vähentämään työttömyysloukkuja. Eri toimenpiteitä yhdistävä laaja kannustinpaketti onnistuikin tavoitteessamme, sillä se laski sekä työllistymisveroasteiden keskiarvoa että erityisesti työttömyysloukussa olevien osuutta. Kannustimet paranivat eniten yksinhuoltajilla, mutta joidenkin muiden ryhmien työllistymisveroasteet itse asiassa nousivat hieman. Kannustinpaketti alensi myös ns. efektiivisiä rajaveroasteita, eli pienistä lisätuloista maksettavia lisäveroja ja sosiaaliturvan menetyksiä. Tämä näkyi erityisesti tuloloukussa olevien työttömien osuuden putoamisena. Siten toimenpide parantaisi myös lyhytaikaisten töiden vastaanottamisen houkuttelevuutta.

Mielenkiintoista on lisäksi se, että kannustinpaketit näyttäisivät vähentävän köyhyyttä ja pienentävän tuloeroja. Tämä johtuu siitä, että sosiaaliturvan tulosidonnaisuuden lieventämisestä hyötyvät vain ne, jotka sosiaaliturvaa saavat, ja he ovat pakostakin pienituloisia. Suuri osa pienituloisista ei saa työtuloja. Myös heidän käytettävissä olevat tulot kasvavat sen ohella, että tuen piiriin tulee lisää palkansaajia. Tämä vaikutus näkyy erityisesti laajan kannustinpaketin kohdalla.

Vaihtoehtoisista paketeista vain veronkevennykset lisäsivät työllisyyttä, vaikka niissä keskimääräiset työllistymisveroasteet alenivat kannustinpaketteja vähemmän. Pienituloisille kohdistuvat veronalennukset ovat tehokkaampia kannustinvaikutuksiltaan kuin kaikille palkansaa-

jille tasaiset veronalennukset. Työttömien perusturvan tasoa parantavat köyhyyspaketit vähentävät selvästi köyhien määrää. Samalla ne vetävät ihmisiä pois työvoimasta ja vähentävät työllisyyttä.

Työllisyysvaikutusten tulkinnassa täytyy muistaa, ettei täysin luotettavaa tietoa laskennassa tarvittavista työllistymisjoustoista ole käytettävissä.

Kysymys kannustinloukuista on nähtävä yhtenä osana laajempaa työllisyyspolitiikkaa. Raportissa ei esimerkiksi käsitellä työttömyys- ja muunkin sosiaaliturvan vastikkeellisuutta. Periaatteessa voidaan ajatella, että työhönmenovelvoitteen kiristämällä voidaan korjata osa työttömyys- tai sosiaaliturvan tason aiheuttamista kannustinvaikutuksista. Esimerkiksi ns. ns. Tanskan mallissa yhdistetään nimenomaan työttömyysturvan vastikkeellisuus sen korkeaan tasoon. Jos sosiaaliturvan varassa elävälle ei työtä ole tarjolla, voidaan vastaavasti koettaa suunnitella työkykyä parantavaa koulutusta, muuta aktivointia tai elämänhallinnan parantamista. Sitä, miten tällainen aktiivinen työllisyys- ja sosiaalipolitiikka tai vastikkeellisuuden kasvattaminen vaikuttaisi työllistymiseen, ei tämän raportin menetelmin voi tutkia.

A Liitteet

A.1 Malliin viedyt muutokset perusvuoden ja nykytilan välillä

Mallissa otetaan huomioon mm. seuraavat muutokset vuosien 2004 ja 2007 välillä.

- kaikki muutokset, jotka perustuvat lainsäädännön parametrien muutoksiin (esim. vero-parametrit; asumistuen normit , päivärahojen indeksitarkistukset ym.);
- verotuksessa:
 - valtionverotuksen ansiotulovähennys (2006-)
 - 53 vuotta täyttäneiden korkeampi eläkevakuutusmaksu (2005-)
 - sairausvakuutuksen päivärahamaksu (2006-)
 - osinkoverotuksen muutos 2005 (kaavamaisesti)
 - varallisuusveron poistaminen 2006;
- toimeentulotuki:
 - asumiskustannusten omavastuun poistaminen (syyskuu 2006-)

A.2 Pakettien esittely pähkinäkuoressa

Valtion tuloveroasteikko

Vuoden 2007 asteikko: pienin verotettava tulo 12 400 euroa/v, neljä porrasta, joissa rajaveroaste vaihtelee 9 - 32 % VERO-paketti: rajaveroasteita alennetaan 1 prosenttiyksiköllä.

Kunnallisverotuksen ansiotulovähennys

Vähennys tehdään työtuloista joihin luetaan myös ansiotulo-osingot.

Vähennys on 49 prosenttia työtulojen 2 500 euroa ylittävältä osalta tulojen 7 230 euron määrään saakka ja sen ylittävältä osalta 26 prosenttia. Vähennyksen enimmäismäärä on kuitenkin 3 250 euroa. Verovelvollisen puhtaan ansiotulon ylittäessä 14 000 euroa vähennyksen määrä pienenee 4 prosentilla puhtaan ansiotulon 14 000 euroa ylittävältä osalta.

VERO-paketti: yläraja nostetaan 3 250 eurosta 3 900 euroon.

VERO2-paketti: yläraja nostetaan 5 000 euroon.

KANNX1 ja KANN-paketti: ylärajassa on lapsikorotus 1 000 E/alaikäinen lapsi; vähennys koskee suurituloisempaa puolisoa tai yksinhuoltajia.

Työttömän peruspäiväraha ja työmarkkinatuki

Päiväraha vuonna 2007 on 23,91 euroa/pv eli noin 514 euroa/kk, kun kuukaudessa lasketaan olevaan keskimäärin 21,5 työttömyyspäivää.

KOYH1 ja KOYH2-paketissa päiväraha nostetaan 5 eurolla 28,91 euroon.

Kunnallisverotuksen perusvähennys

Vähennys tehdään puhtaasta ansiotulosta kunnallisverotuksen muiden vähennysten jälkeen. Jos nämä tulot ovat korkeintaan 1 480 euroa, koko tulo vähennetään. Jos tulot ovat suuremmat, vähennystä pienennetään 20 prosentilla ylittävästä määrästä. Jos muita vähennyksiä ei ole, vähennys lakkaa kun tulot ylittävät 8 880 euroa.

KOYH1-paketissa perusvähennyksen yläraja nostetaan 3 000 euroon.

Kunnallisverotuksen eläketulovähennys

Vähennys lasketaan siten, että luvulla 1,37 kerrotun täyden kansaneläkkeen määrästä vähennetään täyden perusvähennyksen määrä ja jäännös pyöristetään seuraavaan täyteen kymmenen euron määrään. Eläketulovähennys ei kuitenkaan voi olla eläketulon määrää suurempi. Jos verovelvollisen puhdas ansiotulo ylittää täyden eläketulovähennyksen määrän, eläketulovähennystä pienennetään 70 prosentilla ylimenevän osan määrästä. Yksinäisellä eläkeläisellä eläketulovähennys yhdessä perusvähennyksen kanssa turvaa eläkkeen verottomuuden noin 660 euron kuukausieläkkeeseen asti, jos muita tuloja ja vähennyksiä ei ole.

KOYH1-paketissa kerroin 1,37 korotetaan 1,49:ksi, jotta eläkeläisten verotus ei kiristyisi perusvähennyksen korotuksen vuoksi.

KOYH2-paketissa eläketulovähennys laajennetaan koskemaan kaikkia sosiaalietuuksia kuten työttömyyspäivärahoja, sairausvakuutuksen päivärahoja, lasten kotihoidon tukea ym.

Työmarkkinatuen tarveharkinta

Jos työmarkkinatuki on tarveharkintainen, päivärahaa voidaan alentaa työttömän omien ja puolison tulojen perusteella. Puolison tuloista vähennetään ensin 536 E/kk. Jos huoltovollisella tulot puolison tuloista tehdyn vähennyksen jälkeen ylittävät 848 E/kk ja yksinäisellä 253 E/kk, ylimenevä tulo johtaa päivärahan pienentymiseen. Tulorajoja korotetaan 106 eurola jokaista huollettavaa lasta kohden. Huoltovollisella ylimenevästä tulosta 50 % vähentää työmarkkinatukea, yksinäisellä 75 %.

KANNX1-paketissa työmarkkinatuen tarveharkinta poistetaan.

Sovitelu työttömyysetuus

Jos työttömyyspäiväraha on soviteltu, 50 % työtulosta vähennetään päivärahasta. Jos päiväraha on ansiosidonnainen, soviteltu päiväraha ja työtulo yhdessä eivät saa ylittää 90 prosenttia siitä palkasta, johon päiväraha alun perin perustuu.

KANNX1-paketeissa otetaan käyttöön 200 euron suojaosuus, jota pienemmät työtulot eivät vaikuta soviteltuun päivärahaan. Lisäksi 50 %:n osuus alennetaan 40 %:iin ja 90 %:n raja nostetaan 100 prosenttiin. Muutos tehdään myös soviteltuun koulutustukeen, jossa nyt on 127 euron suojaosuus ja jossa sen ylittävästä työtulosta 80 % vähentää päivärahaa.

Päivähoitomaksut

Päivähoitomaksut riippuvat perheen tuloista, perheen koosta ja päivähoitossa olevien sisarusien lukumäärästä. Erikokoisille perheille on määritelty tulorajat, joiden alittuessa maksua ei peritä. Tiettyjen tulorajojen ylittyessä maksu yhdeltä lapselta on täysi 200 E/kk. Alle 18 euron maksua ei peritä.

KANNX1-paketissa otetaan käyttöön etuoikeutettu työtulo 500 E/kk, joka vähennetään tulosta ennen päivähoitomaksun laskemista.

Asumistuen perusomavastuutaulukot

Asumistukea laskettaessa määritellään asumistukea hakevalle perheelle perusomavastuu, joka riippuu perheen koosta, kuntaryhmästä ja ruokakunnan yhteenlasketuista tuloista. Perusomavastuut on määritelty 1-8 hengen ruokakunnille kolmessa eri kuntaryhmässä. Mitä suurempi perusomavastuu on, sitä pienemmäksi asumistuki jää.

KANNX1 ja KANNX1-paketissa perusomavastuutaulukkoja yksinkertaistetaan jättämällä kustakin taulukosta jäljelle vain alarajat eli ne kohdat, joissa perusomavastuu kunkin perheeseen ja kuntaryhmän kohdalla kohoaa nolosta positiiviseksi luvuksi. Alarajan määrittelee kaksi lukua: tuloraja ja pienin positiivinen perusomavastuu. Kun tulot ylittävät nämä portaat, perusomavastuu = $0,3 \cdot (\text{tulo} - \text{tuloraja}) + \text{pienin positiivinen perusomavastuu}$. Toisin sanoen perusomavastuun määräytyminen muutetaan lineaariseksi. KANNX1-paketissa kerroin on 0,3 ja KANN-paketissa 0,2.

Toimeentulotuen etuoikeutettu työtulo

Kun lasketaan toimeentulotukea hakevan perheen tulot, työtuloista jätetään ottamatta huomioon vähintään 20 prosenttia, enintään kuitenkin 150 euroa. Työtuloista vähennetään ensin tulojen hankkimiskulut.

KANN-paketissa etuoikeutettu työtulo nostetaan 30 prosenttiin ja enintään 250 euroon.

HUOM! Etuoikeutettu työtulo on otettu huomioon vain KANNX1 ja KANN-paketissa.

Lapsilisät

Lapsilisä ensimmäisestä lapsesta on nyt 100,00 E/kk, toisesta 110,50 E/kk, kolmannesta 131,00 E/kk, neljännessä 151,50 E/kk sekä viidennestä ja sitä seuraavista lapsista 172,00 E/kk..

Yksinhuoltajakorotus, joka maksetaan jokaisesta lapsesta, on 36,60 E/kk.

KANN-paketissa kaikkia näitä rahamääriä korotetaan 10 eurolla.

Viitteet

- Honkanen, P., Jääntti, M., & Pirttilä, J. (2007). Työn tarjonnan kannustimet Suomessa 1995-2004. In V. Vihriälä & P. Sinko (Eds.), *Rekrytointiongelmat, työvoiman tarjonta ja liikkuvuus*, number 5/2007 in Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja chapter 4, (pp. 299–368). Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Immervoll, H., Kleven, H. J., Kreiner, C. T., & Saez, E. (2007). Welfare reform in European countries: A microsimulation analysis. *Economic Journal*, 117(516), 1–44.